

юридичної відповідальності, виражає громадську потребу і необхідність в специфічному регулюванні суспільних відносин, в його забезпеченні, охороні і захисті, не нівелює і не «вимиває» з неї юридичного змісту [17, с. 201].

Поняття правової відповідальності в науковій літературі використовується не лише як явище суспільної свідомості, як ідеальне уявлення про справедливу відповідальність за правопорушення, але і як відповідальність в правомірній поведінці, як активна, правомірна поведінка учасників суспільних відносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бернштейн Д.И. Правовая ответственность как вид социальной ответственности и пути ее обеспечения. –Ташкент, –1989.
2. Витрук Н.В. Основы теории правового положения личности в социалистическом обществе. –М., –1979.
3. Витрук Н.В. Общая теория правового положения личности. –М., –2008.
4. Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка. –М., –1982. –Т.Ш.
5. Демидов А.В. Власть в единстве и многообразии ее измерений // Государство и право. –1995. № 11. –С. 3 – 11.
6. Керимов Д.А. Ответственность по советскому законодательству. –М., – 1971.
7. Колдаев В.М. Государственная власть. –М., –1993.
8. Марченко М.Н. Политология / Под ред. М.Н. Марченко. –М., 1999.
9. Мшвениерадзе В.В. Власть: очерки современной политической философии Запада / Под ред. В.В. Мшвениерадзе. –М., –1989.
10. Нерсесян В.С. Право и закон. Из истории правовых учений. –М., –1983.
11. Обычное право и его роль в формировании современной правовой культуры. // Выступления участников Научно-практической конференции на тему "Обычное право и его роль в формировании современной правовой культуры", состоявшейся в г. Майкопе (Республика Адыгея) 19 - 20 апреля 1999 г. (–Северо-Кавказский юридический вестник. –2000. № 1. – С. 146 - 154).
12. Ожегов С.И. Словарь русского языка. –М., –1981.
13. Самощенко И.С., Фарушкин М.Х. Ответственность по советскому законодательству. –М., –1971.
14. Самощенко И.С. Свобода воли и ее значение для правового регулирования общественных отношений // Советское государство и право. –1963. № 12. – С. 43, 44.
15. Халипов В.Ф. Кратология как система наук о власти. –М., –1999.
16. Халфина Р.О. Общее учение о правоотношении. –М., –1974.
17. Хачатуров Р.Л., Липинский Д.А. Общая теория юридической ответственности.
18. Oxford English Dictionary, second edition, edited by John Simpson and Edmund Weiner, Clarendon Press, 1989, twenty volumes, hardcover, ISBN 0-19-861186-2

ПРИНЦИПИ ДЕРЖАВНОЇ СІМЕЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ: КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ

Чеховська І.В.

(головний науковий співробітник відділу вивчення міжнародного досвіду у сфері оподаткування Науково-дослідного центру з проблем оподаткування Національного університету ДПС України, доктор юридичних наук, старший науковий співробітник)

Анотація. Доведено необхідність застосування концептуального підходу до формування системи принципів державної сімейної політики України. Проаналізовано принципи, закладені в Концепцію державної сімейної політики України, на підставі чого зроблено висновок про доцільність: а) розширення переліку принципів; б) розчленування окремих принципів, зуження і конкретизацію їх змісту. Сформульовано поняття „принципи державної сімейної політики”. Розроблено систему принципів державної сімейної політики, які є базисом формування державної сімейної політики в Україні незалежно від пріоритетів державної діяльності щодо визначення та здійснення вказаної політики.

Принципи державної сімейної політики поділено на загально-правові та особливі. Особливі принципи державної сімейної політики України за критерієм значущості і правового обов'язку поділено на три групи: 1) пріоритетні; 2) взаємні; 3) ціннісні. Наводиться докладна характеристика принципів державної сімейної політики.

Ключові слова: принципи, система принципів, концептуальний підхід, критерії.

Анотація. Доказана необходимость применения концептуального подхода к формированию системы принципов государственной семейной политики Украины. Осуществлен анализ принципов, заложенных в Концепцию государственной семейной политики Украины, на основе чего сделан вывод о целесообразности: а) расширения перечня принципов; б) разделения отдельных принципов, сужение и конкретизации их содержания. Сформулировано понятие «принципы государственной семейной политики». Разработана система принципов государственной семейной политики Украины, которые являются базисом формирования государственной семейной политики в Украине независимо от приоритетов государственной деятельности в отношении определения и осуществления указанной политики.

Принципы государственной семейной политики разделены на общеправовые и особенные. Особенности принципы государственной семейной политики Украины по критерию значимости и правовой обязанности разделены на три группы: 1) приоритетные; 2) взаимные; 3) ценностные. Приведена детальная характеристика принципов государственной семейной политики.

Ключевые слова: принципы, система принципов, концептуальный подход, критерии.

Annotation. It is proved the necessity of conceptual approach implementation to formation of system of principles for state family policy in Ukraine. It is analyzed the principles from Conception of state family policy and on the basis of which it is made the conclusion about the feasibility of: a) expanding the list of principles; b) separation of some principles with specification of their content. It is formulated the term “principles of state family policy”. It is created system of principles of state family policy in Ukraine that are seen as basics for formation of state family policy in Ukraine regardless of state priorities in defining and implementation of stated policy that is based on: supreme rule of law, law and justice, preventing opposition legitimacy and appropriateness, a harmonious blend of human rights and family responsibilities.

Principles of state family policy are divided into general legal and special ones. To general legal principles we can add principles of: sovereignty and autonomy of family; effective work of state institutions that are responsible for formulation and realization of state family policy; differentiation of state family policy; continuity and long-term priority actions; preventative approach; differentiated and targeted approach; full validity and others. Special principles of state family policy in Ukraine are divided on three groups based on significance and legal obligation criteria: 1) priorities; 2) mutual; 3) valuable.

Key words: principles, system of principles, conceptual approach, criteria.

Сьогодні у наукових дискурсах країн ЄС значне місце відводиться необхідності проведення збалансованої сімейної політики. Важливість збалансованої сімейної політики пов'язана з наявністю такої фундаментальної причини: суспільство не може добре функціонувати без здорових і сильних сімей і, відповідно, нівелюється можливість кожної конкретної особи різнобічно реалізувати себе в соціумі.

Прагнення України приєднатися до європейської спільноти потребує відповідної гармонізації законодавства в частині формування нової моделі взаємовідносин держави та інституту сім'ї. Так, уряди, країн-членів ЄС мають дотримуватися загальноєвропейських принципів, серед яких: поліпшення умов для існування сімей, якості життя європейців, створення умов для реалізації своїх уявлень про сім'ю; забезпечення умов для поєднання професії та сім'ї, з тим, щоб досягти рівності можливостей жінок і чоловіків та вищого рівня доходу сім'ї за рахунок трудової діяльності, а не соціальних виплат; максимальне врахування різноманітних форм сімейних союзів при розробці та здійсненні заходів підтримки сім'ї [1].

Водночас зауважимо, що незважаючи на загально визначені принципи сімейної політики в країнах Євросоюзу існують суттєві відмінності щодо їх реалізації в окремих країнах-членах ЄС [2].

Щодо нашої країни, то, доцільно зазначити, що починаючи з 1990-х рр., відбулися суттєві зміни у суспільному розвитку та політиці держави (мається на увазі відхід від попередніх принципів і підходів радянської держави, що визначалися у посиленій регулятивній ролі її щодо сім'ї). У зв'язку з цим вважаємо, що існує нагальна потреба у розробці адекватного політичним, соціально-економічним, правовим, культурологічним умовам підходу до формування системи принципів державної сімейної політики (далі – ДСП) України.

Передумовою формування концептуального підходу до розробки системи принципів ДСП України є результат взаємодії низки факторів, зокрема: політична воля, загальноекономічні та ринкові фактори, демографічна ситуація, екологічне становище, психологічні аспекти зміни відношення до сім'ї, кримінальний стан, політика державного регулювання соціально-економічними процесами тощо.

Наведені вище фактори підтверджують доцільність розробки моделі ДСП України, яка повинна спиратися на відповідні принципи і враховувати не тільки існуючі реалії сьогодення. Метою такої політики повинно стати пропагування ідеалу сім'ї, сімейного способу життя, забезпечення державою необхідних умов для реалізації сім'єю її функцій та підвищення якості життя сім'ї, створення умов для самореалізації та самозабезпечення сімей створення умов для збереження, укріплення і розвитку сімейних відносин в Україні.

Враховуючи вищенаведене, визначимо необхідні для формування ДСП України принципові положення: а) ДСП повинна формуватися як один із самостійних напрямів державної соціальної політики, а інститут сім'ї має входити до системи державної діяльності як цілісний об'єкт; б) держава повинна будувати рівноправні взаємовідносини із сім'єю, забезпечувати збалансованість прав і відповідальності державних інститутів і сім'ї, створювати необхідні умови для активізації потенціалу сім'ї, потрібного для її самозабезпечення; в) держава повинна гарантувати макроекономічні та соціальні стандарти, необхідні для самостійного функціонування сімей у суспільстві; здійснювати цілеспрямований облік і сприяти реалізації інституційних прав і інтересів сімей у процесі їх життєдіяльності; створювати умови для забезпечення незалежності сімей і розвитку їх функцій як агента соціальних відносин.

Ураховуючи наведене вище визначимо принципи та систему принципів ДСП України, в якій будуть враховані права та інтереси сімей в Україні, забезпечені гарантії їх ефективної реалізації та захисту.

Формулюючи принципи, розробка яких є важливим елементом ДСП, пропонуємо виходити з того, що під принципами потрібно розуміти „... першопочаток; те, що лежить в основі певної теорії науки; внутрішнє переконання людини; основне правило поведінки; основну особливість у будові чого-небудь” [3, с. 461]. Поняття „принцип” (від лат.

principiū – основа, початок) тлумачиться як: 1) основне, вихідне положення теорії, вчення, керівна ідея, основне правило діяльності; 2) внутрішнє переконання, погляд, що означає норму поведінки; 3) основа устрою, дії будь-якого механізму, прибору [4, с. 409].

Сукупність принципів утворює гносеологічну систему, яка дозволяє досліджувати, вивчати та втілювати у практику визначені принципи.

Отже, принцип є центральним поняттям, основоположною ідеєю, що пронизує систему будь-яких знань і субординує його. У межах теоретичного знання про ДСП принцип визначає вимогу розгортання самого знання в систему, де всі теоретичні положення пов'язані між собою і певним чином впливають одне на одного.

Принципи об'єктивні, не залежать від волевиявлення та побажань окремих особистостей. Основу принципів становить діалектичний закон розвитку.

Розробити систему принципів означає закласти теоретико-методологічні засади забезпечення ДСП в Україні. В основі цієї системи повинні бути: верховенство закону, законність і справедливість, недопущення протиставлення законності і доцільності, гармонійне поєднання прав людини і сімейних обов'язків. Ці принципи можна назвати загальними, враховуючи, що вони є основою формування ДСП незалежно від пріоритетів державної діяльності щодо визначення та реалізації вказаної політики.

Необхідно зазначити, що детальний аналіз принципів, покладених в основу Концепції державної сімейної політики України [5; 6, с. 106-108, 112-113] дозволив нам виділити серед наведених дві тенденції: 1) тенденція, що свідчить про доцільність розширення переліку принципів; 2) тенденція, що доводить доцільність розчленування деяких принципів, звуження і конкретизацію їх змісту.

До того ж вищенаведені принципи розташовані з точки зору їх соціально-економічної об'єктивності. Отже, не політика державної влади, а об'єктивна політична та соціально-економічна дійсність суспільства об'єднала принципи, виписані у Концепції.

Крім того, слід зазначити, що процес виділення принципів ДСП України дуже динамічний, оскільки принципи можуть змінюватися залежно від суспільно-економічних та політичних умов.

Ураховуючи наведене вище, визначимо принципи та систему принципів ДСП України. На нашу думку, під принципами ДСП потрібно розуміти такі основні положення, які є орієнтирами, вимогами формування і здійснення ДСП і відображають її сутність. Система принципів ДСП – певний порядок розташування принципів при дотриманні певного зв'язку.

До загально-правових принципів ДСП України потрібно віднести такі принципи:

Суверенітету і автономії сім'ї – означає, що при здійсненні ДСП необхідно, по можливості, мінімізувати будь-яке втручання у справи сім'ї (за винятком випадків асоціальної поведінки сім'ї, адміністративно або кримінально-каранної поведінки її членів).

Принцип гармонізації прав людини і сімейних обов'язків. Гармонійне поєднання прав людини і сімейних обов'язків.

Принцип ефективної діяльності державних органів – суб'єктів забезпечення ДСП в Україні. Ефективна діяльність органів – суб'єктів забезпечення ДСП реалізується шляхом оптимізації, вдосконалення структури їх системи, що викликає нівелювання негативних процесів усередині системи.

Принцип диференційованості ДСП означає, що при проведенні будь-яких заходів ДСП потрібно враховувати різноманіття існуючих соціально-демографічних ситуацій і моделей сімей.

Принцип бюджетного контролю. Фінансове забезпечення ДСП здійснюється, у тому числі, і за рахунок бюджетних коштів. Тому доцільно, на нашу думку, до принципів цієї політики віднести і принцип бюджетного контролю. Він виступатиме як попередня умова формування ДСП і як засіб її регулювання, контролю, корегування, своєчасного виявлення негативних тенденцій, попередження негативних явищ.

Принцип гласності пов'язаний насамперед із вільним доступом громадян до інформації про діяльність державних органів, органів місцевого самоврядування – суб'єктів забезпечення ДСП в Україні, що виявляється у можливості здійснювати громадський контроль за їх діяльністю, у тому числі через органи масової інформації.

Іншим дуже важливим принципом ДСП має бути *принцип комплексності*. Охоплення всіх сторін життєдіяльності і всіх функцій сім'ї, всіх її членів, забезпечення первинності вирішення проблем сім'ї як цілого порівняно з вирішенням проблем окремих членів сім'ї. Він означає постановку сім'ї до центру суспільної системи, підвищення її статусу, подолання сприйняття її як такої, що потребує тільки захисту, керування, допомоги.

Принцип рівності і доступності. Неприпустимість будь-яких форм дискримінації сімей, незалежно від їхніх національних, культурних, регіональних відмінностей, у процесі формування і здійснення ДСП.

Принцип суспільного договору передбачає договірну регламентацію взаємин сім'ї як соціального інституту й держави.

Принцип історичності означає дослідження і врахування при розробці ДСП генезису її виникнення, основних стадій та етапів еволюції, законів і закономірностей розвитку та функціонування, кількісно-якісних і сутнісних перетворень.

Принцип полісуб'єктності і єдності цілей. Відмова від монополії державних органів влади у забезпеченні ДСП при дотриманні єдності цілей державної та регіональної СП, спільності зусиль усіх суб'єктів забезпечення ДСП.

Принцип демократизму нормотворчості та реалізації права виявляється в можливості сім'ї як безпосередньо, так і через своїх представників, різні організації брати участь у формуванні та здійсненні ДСП.

Принцип доцільності передбачає обґрунтовану необхідність врегулювати відносини між державою та інститутом сім'ї з метою вирішення існуючих проблеми. Закріплення цього принципу в законодавстві дозволяє розв'язати складну проблему зарегульованості відносин між владою і інститутом сім'ї. Суть його полягає в тому, що органи державної влади, місцевого самоврядування–суб'єкти забезпечення ДСП в Україні, повинні враховувати реальний соціально-економічний стан країни при прийнятті будь-яких управлінських рішень щодо інституту сім'ї.

Принцип адекватності припускає використання з боку суб'єктів забезпечення ДСП в Україні різних альтернативних варіантів рішення, вивчення й узагальнення власного досвіду у вирішенні існуючих проблем сімей, об'єктивну реалістичну оцінку наслідків прийнятих рішень для того, щоб вчасно виявити і застосувати все позитивне, що виправдало себе на практиці, а також творчо використовувати вітчизняний і закордонний досвід з вирішення подібних питань.

Суть *принципу ефективності* полягає в тому, щоб при найменших витратах ресурсів суб'єктів забезпечення ДСП досягти намічених цілей. Реалізація принципу ефективності забезпечить формування та реалізацію ДСП на якісно новому рівні. При цьому головними характеристиками такого процесу стануть передбачуваність, послідовність і відповідальність за остаточні наслідки ухвалених рішень.

Застосування *принципу взаємозв'язку* передбачає формування та реалізацію ДСП у взаємозв'язку з усіма видами державної політики (економічної, в тому числі бюджетної, податкової, житлової та ін.).

Принцип єдності теорії і практики полягає в тому, що напрацювання теоретичних положень повинно базуватися на практичних результатах, а практичні дії – на теоретичних розробках.

Принцип наступності і пріоритетності довгострокових заходів. Реалізація довгострокових програм, спрямованих на стимулювання потенціалу сім'ї при збереженні та вдосконаленні досягнутих соціальних гарантій підтримки сім'ї.

Принцип профілактичної спрямованості. Орієнтація ДСП на попередження негативних явищ, здійснювана на основі аналізу і прогнозу розвитку ситуації.

Принцип диференційованого та адресного підходу. Диференціація допомоги різним групам сімей відповідно до реального стану кожної конкретної сім'ї.

Принцип всебічної обґрунтованості. Правове, економічне, наукове обґрунтування змісту ДСП.

Усі зазначені вище загально-правові принципи ДСП необхідно використовувати при формуванні концептуальних основ ДСП. Крім того, ДСП повинна базуватися не тільки на загально-правових принципах, але й на особливих (доповнюючих) принципах, які підкреслюють особливі ознаки ДСП загалом.

За ступенем значущості і правового обов'язку усі особливі принципи, на нашу думку, доцільно поділити на три групи: 1) пріоритетні; 2) взаємні; 3) ціннісні.

До першої групи відносимо принципи, що відображають і забезпечують якість життя сімей через систему різних соціально-економічних показників.

Принцип укріплення, розвитку і підтримки сім'ї означає забезпечення правових, економічних і соціальних умов для функціонування і зміцнення сім'ї та визначення пріоритетних напрямів забезпечення ДСП на підставі всебічного моніторингу й аналізу ситуації стану сім'ї, наукових досліджень СП. Основою перерахованих заходів ДСП України має бути спрямованість на підвищення престижу сім'ї і сімейного способу життя. Він повинний знайти своє відображення в діяльності органів державної влади, місцевого самоврядування – суб'єктів забезпечення ДСП, зокрема в організаційно-ідеологічній сфері, в галузі інформаційної політики і ЗМІ, в галузі житлової і містобудівної політики, в заходах економічної підтримки сімей; в галузі охорони здоров'я, покращання соціально-економічних умов і підвищення рівня життя сімей.

Принцип соціальної захищеності сім'ї. Тут мається на увазі забезпечення всім сім'ям гарантованого, стандартного для кожної типової сімейної ситуації мінімального рівня доходу, житлових умов, соціальних послуг, правового захисту, інших видів суспільної підтримки. Водночас механізми надання послуг повинні набути проблемно-цільового спрямування, адресності та пріоритетності. Однак потрібні досить жорсткі критерії відбору одержувачів всіх видів соціальної допомоги, але ті, кому вона дійсно потрібна повинні отримувати її повною мірою. Йдеться про оптимізацію системи соціального захисту та надання допомоги тим категоріям сімей, які цього потребують, і соціального стимулювання сімей, які спроможні у повному обсязі виконувати економічну функцію.

Принцип урахування фактичної здатності сім'ї до сплати податків (домірності). У статті 23 Загальної декларації прав людини і громадянина зазначено, що достатній життєвий рівень сім'ї досягається насамперед за рахунок достатнього рівня зарплати її членів. Тому, якщо частини зарплати, що залишається після сплати податків, не вистачає для підтримки достатнього життєвого рівня, регулювання повинно здійснюватись обмеженням податків або звільненням від них і лише потім їх розподілу у формі соціальних виплат. Але спочатку потрібно визначити реальний неоподаткований мінімум доходів, фактичний розмір споживчого кошика, встановити реальну мінімальну заробітну плату.

Принцип доступності та розвитку системи соціальних послуг передбачає запровадження комплексу правових, економічних, психологічних, освітніх, медичних, реабілітаційних та інших заходів, спрямованих на окремі соціальні групи чи індивідів, які перебувають у складних життєвих обставинах і потребують сторонньої допомоги (наприклад стали жертвами сімейного насилля або ж є безпритульними, соціальними сиротами тощо), здійснення соціального супроводу, соціальної профілактики та реабілітації. Забезпечення доступності та якості соціальних послуг для сімей, дітей та молоді.

Принцип доступності та розвитку системи сервісних послуг, орієнтованих на різні категорії та потреби сімей передбачає забезпечення доступності та якості сервісних послуг, орієнтованих на різні категорії та потреби сімей. Створення інфраструктури

надання сім'ям послуг, пов'язаних з доглядом за дітьми, немічними тощо, консультацій з питань шлюбу та сім'ї, культурних центрів організації дозвілля і відпочинку.

Принцип спирання на власні сили. У нормальних умовах сім'я сама повинна нести відповідальність за власний добробут, за утримання і виховання дітей, підтримку літніх людей – тільки тоді вона зможе приймати вільні і незалежні рішення. Завдання ж держави полягає у створенні умов для реалізації економічного і духовного потенціалу сім'ї і кожного її члена. Повинні бути створені сприятливі умови для використання трудового потенціалу родини, підтримка активності працездатних членів родини, допомога в адаптації до ринкових відносин шляхом економічного стимулювання сімей, зокрема за допомогою кредитних і податкових інструментів, державної підтримки сімейного підприємництва, фермерства, розвитку житлового кредитування, іпотеки, активізації участі у пайовому будівництві і житлово-накопичувальних програмах, законодавчого забезпечення формування фондів соціального житла, створення умов для розвитку духовного потенціалу сім'ї тощо.

Принцип регіоналізації пов'язаний із принципом диференціації, оскільки повинний враховувати при проведенні будь-яких заходів ДСП регіональні особливості, етнічні та культурологічні, що властиві конкретним регіонам.

Принцип створення сприятливих умов для благодійної діяльності у сфері соціальної підтримки сім'ї. Важливість благодійної діяльності значно зростає під час фінансово-економічної кризи та скорочення доходів державного бюджету, призначених для соціальної підтримки сім'ї. Через зниження зайнятості та доходів більшості громадян система державного соціального забезпечення в Україні перенапружена. Ускладнилося забезпечення належного державного фінансування соціальних послуг для сімей, гарантованих Конституцією і законами України. Водночас чинне законодавство не стимулює благодійників до добровільної підтримки такої суспільно-корисної діяльності в прозорий і зручний для них спосіб. Навпаки, численні прогалини і колізії актів законодавства створюють перешкоди для надання благодійної допомоги тим, хто її терміново потребує. З іншого боку, чинний Закон України „Про благодійну діяльність та благодійні організації” [7] не забезпечує ефективного контролю за цільовим використанням благодійної допомоги та захисту прав благодійників. Це сприяє таким небезпечним явищам, як використання благодійних внесків не за призначенням.

За таких умов розвиток благодійної діяльності у сфері соціальної підтримки сім'ї потребує активної державної підтримки, в тому числі шляхом вдосконалення актів законодавства про благодійну діяльність і благодійні організації.

Принципи забезпечення охорони здоров'я та екологічної безпеки передбачають запровадження комплексу заходів, спрямованих на зменшення негативного впливу навколишнього природного середовища, профілактику захворюваності та забезпечення найбільш досконалими видами медичної допомоги, здійснення заходів щодо профілактики наркоманії, алкоголізму і куріння, поліпшення репродуктивного здоров'я населення, удосконалення системи інформації населення щодо забезпечення здорового розвитку дитини, поліпшення санітарно-епідемічної та екологічної ситуації.

Друга група принципів будується на взаємообумовленні прав та обов'язків сім'ї та держави. До неї належать такі принципи:

Принцип взаємної відповідальності держави і сім'ї означає, що держава і особа пов'язані взаємно кореспондуючими правами і обов'язками. Порушення однією зі сторін своїх обов'язків тягне за собою юридичну відповідальність.

Важливим принципом є *принцип законності*. Дія цього принципу є основою правової держави і означає, що ДСП в Україні повинна базуватися на законі та складатися з практичної його реалізації.

Застосування *принципу соціального партнерства* означає вирішення актуальних проблем української родини на засадах соціального партнерства сім'ї та держави, коли держава надає всебічну підтримку сім'ї, а сім'я несе відповідальність за виховання дітей

перед державою та передбачає активну співпрацю і підтримку створення та діяльності будь-яких суспільних організацій і рухів, що спрямовані на вирішення сімейних проблем.

Принцип соціальної участі. Соціальна участь – це форма реалізації прав і свобод особи та сім'ї, вона дає право та можливість кожній особі та кожній сім'ї безпосередньо впливати на рішення, що пов'язані із найважливішими потребами і інтересами, забезпечує поліпшення якості рішень і програм, що стосується сім'ї. ДСП перестає бути чимось нав'язаним зверху, вона стає загальним надбанням усіх учасників, які ідентифікують себе з нею, мінімізує соціальну напруженість і зменшує ймовірність соціальних конфліктів, конфронтації між громадянами й державою, сприяє розвитку почуття відповідальності за власну долю та долю сім'ї, допомагає подолати утриманські настрої стосовно держави тощо.

Принцип добровільності. Прийняття сім'єю допомоги з боку державних та інших органів, які є суб'єктами забезпечення ДСП, тільки на добровільних засадах.

Принцип зворотного зв'язку. Наявність і розвиток прямого і зворотного зв'язку між сім'єю та органами державної влади, місцевого самоврядування – суб'єктами забезпечення ДСП, суспільними інституціями, що беруть участь у процесі формування та здійснення ДСП.

До третьої групи належать такі принципи:

Принцип пріоритету сімейного виховання означає формування нових засад соціального і правового захисту сімей з дітьми, дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, дітей-інвалідів; удосконалення законодавства з питань усиновлення, зокрема дітей, позбавлених батьківського піклування; формування у підлітків і молоді розуміння пріоритету виховання дітей у сім'ї та гуманних взаємин між членами кожної родини та в суспільстві. Розвиток сімейних форм виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, розроблення заходів та механізму розв'язання проблеми соціального сирітства.

Принцип забезпечення пріоритетності захисту прав та інтересів неповнолітніх передбачає створення сприятливих умов для фізичного, психічного, соціального і духовного розвитку дітей, забезпечення їх правового та соціального захисту.

Принцип піклування про благополуччя і розвиток дітей передбачає створення умов для забезпечення виживання і захисту дитини, її повноцінного, фізичного, психічного, інтелектуального та соціального розвитку. Йдеться про удосконалення законодавства, регулювання суспільних відносин, пов'язаних із правами, обов'язками та відповідальністю батьків за виховання та розвиток дитини. Вони повинні здійснюватися в таких напрямках: державна підтримка сімей у сфері матеріального забезпечення процесу виховання дітей; підтримка сімей у сфері освіти, оздоровлення, формування здорового способу життя та культурного розвитку дітей; підтримка сімей у підвищенні педагогічної культури батьків, вирішення питань про підтримку та захист дітей із сімей трудових мігрантів.

Принцип профілактики сімейного неблагополуччя передбачає удосконалення нормативно-правової бази запобігання бездоглядності та правопорушенням серед дітей, приведення її у відповідність з сучасними умовами і міжнародними нормами; створення системи соціальних, правових та інших заходів, які спрямовані на виявлення та ліквідацію причин та умов, що сприяють безпритульності, соціальному сирітству, скоєнню неповнолітніми правопорушень і проведення індивідуальної профілактичної роботи з неповнолітніми і сім'ями, що перебувають у соціально загрозливому становищі; удосконалення системи запобігання насильству в сім'ї та створення дієвої системи надання допомоги жертвам насильства; створення умов для підтримки і реабілітації дітей з девіантною поведінкою; підготовку і підвищення кваліфікації фахівців, які займаються профілактикою бездоглядності та правопорушень серед дітей.

Принцип справедливого розподілу сімейних обов'язків між чоловіком і дружиною передбачає надання жінкам і чоловікам рівних можливостей для повної реалізації у трудовій та суспільній діяльності, виявлення здібностей і талантів, виховання дітей і

вільний та справедливий розподіл сімейних обов'язків. Створення сприятливих умов для поєднання сімейних та професійних обов'язків.

Принцип наступності поколінь забезпечується передачею нащадкам кращих сімейних, національних і культурних здобутків, традицій, звичаїв. Формування духовних основ особистості, становлення національної і громадянської свідомості та самосвідомості, створення мережі культурно-освітніх закладів, шкіл, гуртків для виховання дітей. Запровадження просвітницьких програм формування у дітей цінності сімейних стосунків (навчальні програми в дитячих садках, школах, клубах за місцем проживання та ін.).

Принципи ДСП взаємопов'язані між собою і тому надзвичайно важливе їх комплексне, системне застосування у взаємозв'язку та взаємозалежності одне від одного.

Урахування цих концептуальних підходів до трактування принципів ДСП і розуміння їх сутності дозволить сформулювати ефективну ДСП в Україні.

Наведений перелік принципів ДСП не претендує на вичерпність і довершеність. Ця проблема вимагає подальших наукових досліджень, які вдосконалюватимуть обраний нами напрям дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Nichtehelich Lebendgeborene [Internet Resource] / Nichtehelich Lebendgeborene. – Mode to access: // <http://epp.eurostat.es.europa.eu>
2. Чеховська І.В. Світовий досвід сімейної політики / І.В. Чеховська // Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право). – 2010. - № 2 (49). – 2010. – С.161–170 с.
3. Словник іншомовних слів / [укл. : С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута]. – К. : Наук. думка, 2000. – С. 451 – (Серія „Словники України”).
4. Словарь иностранных слов. – 18-е изд., стер. – М. : Русск. язык, 1989. – 624 с.
5. Концепція державної сімейної політики : Закон України : від 17.09.1999 р. № 1063-XIV // Законодавство України про сім'ю. – К. : Юрінком Інтер, 2002. – С. 143-150.
6. Чеховська І. В. Державна сімейна політика в Україні: теорія та практика реалізації : [монографія] / Ірина Василівна Чеховська. – Кам'янець-Подільський, ТОВ „Друкарня „Рута”, 2013. – 736 с.
7. Про благодійну діяльність та благодійні організації : Закон України від 05.07.2012 р. № 5073-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5073-17>.